

Jeronimove hagiografije, prir. i preveli s latinskoga Vesna Badurina-Stipčević i Vinko Grubišić, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2008., 171 str.

Štovanje sv. Jeronima bitan je dio hrvatske kulturne tradicije, koja mu mjesto rođenja smješta u Hrvatsku (Istra, Dalmacija, Međimurje), a njegovu književnu djelatnost povezuje s počecima hrvatske kulture (glagoljsko pismo, slavenski prijevod Biblije). Zato njegov kult i književno stvaralaštvo prožimaju hrvatsku pisanu riječ od samih njezinih početaka, ogledajući se i u drugim umjetničkim oblicima, na što upozorava već prva stranica knjige s reljefom Sv. Jeronim Ivana Meštrovića i likovni prilozi na kraju knjige (Benozzo-Gozzoli, Leonardo da Vinci, Vittore Carpaccio, Caravaggio, Francisco de Zurbarán, Andrija Aleši, Ivan K. Ranger).

U seriji Kršćanskih klasika (svezak br. 26) priredene su, dakle, tri Jeronimove monaške biografije, "biseri kršćanske hagiografije", koje su bile najpopularniji hagiografski tekstovi srednjega vijeka. Središnji dio ove knjige su njihovi prijevodi na hrvatski jezik s paralelnim latinskim izvornikom. Legendama prethodi književno-povijesna studija V. Badurine-Stipčević "Jeronimove hagiografije u hrvatskoj književnoj tradiciji", koja daje cjelovitu sliku o važnosti Jeronimova stvaralaštva, širenju njegovih dijela kršćanskom duhovnim sferama s posebnim osvrtom na hrvatsku pisanu riječ.

"Život sv. Pavla prvoga pustinjaka / Vita beati Pavli Monachi Thebaei" (29-47), "Život svetoga Hilariona / Vita Hilarionis" (49-105) i "Život Malkov / [Vita Malchi] de Monacho captivo" (107-123) su priče o kršćanskim začetnicima monaškoga života koji su pred progonima svoja utočišta pronašli u sirijskim, palestinskim i egipatskim pustinjama. Posljednji životopis o monahu Malku, koji je ispričan kroz 11 poglavlja nema potvrđenih tekstova u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti. Zbog književne vještine i jezične sočnosti, "pripovjednosti" i neposrednosti ovi su životopisi, premda tek mali dio Jeronimova književnoga opusa, doživjeli iznimnu popularnost. Jeronimov književni rad očituje se u profinjenu jeziku, stilski i leksički vrlo razvedenom i pristupačnom te nije čudno što su njegovi tekstovi bili često prepisivani i prevedeni i na Istoku i na Zapadu, čime su utjecali na razvoj kršćanske hagiografske književnosti i oblikovanju hagiografije kao novoga književnoga žanra koji će se razvijati tijekom mnogih narednih stoljeća. Ovi su prijevodi kao sastavni dijelovi kompilacijskih zbirki *Vitae Patrum* postali nezaobilazne sastavnice književnosti mnogih europskih naroda pa tako i hrvatskoga, gdje ih nalazimo u latinskom i hrvatskom prijevodu. U ovom posljednjem otkrivamo Jeronimove legende u glagoljskim (brevijari i zbornici) i latiničkim tekstovima (*Dubrovački legendarij*, *Žića svetih otaca*), među kojima je najviše puta potvrđena priča o sv. Pavlu Pustinjaku, čijem su širenju kulta od 13. stoljeća pridonosili upravo pavlini.

Kroz 18 poglavlja o "Životu sv. Pavla Pustinjaka", vještom snagom naratora Jeronim priča o susretu i prijateljstvu sv. Pavla i sv. Antuna. Snaga prijateljstva apostrofirana je poslušnošću divljih životinja, gavrana koji pustinjacima donosi kruh i lavova koji sudjeluju u Pavlovu pogrebu. Animalistička komponenta ove priče, bez obzira na to koliko legendarno izgledala, naglašava jedinstvo čovjeka i prirode te tajnovitu mogućnost suglasja koja je temelj života uopće, što je u današnje vrijeme posebno aktualna tema.

"Legenda o sv. Hilarionu Opatu" iz Tebe, učeniku sv. Antuna, ispričana je kroz 33 poglavlja. Ona ima posebno mjesto u starijoj hrvatskoj književnosti od predaja o dalmatinskom Epidauru čije stanovnike sv. Hilarion oslobađa od strašnoga zmaja Boasa koji je gutao i ljude i stoku, preko lekcija u hrvatskoglagoljskim brevijarima, evokacije njegova lika u Marulića, do legende o sv. Hilarionu u Glavinića i Gašparotija.

Zaključnom studijom V. Grubišića, "Sv. Jeronim književnik", (125-143) zaokružena je slika o piscu koji je "stvarao kršćansku beletristiku" nastalu na rimskoj poganskoj riječi, a koja je svoju snagu stjecala naraštajima preko puka kojemu je bila namijenjena i kojemu i danas ima što reći. Na poseban način to potvrđuje i poema Paula Claudela (1868.-1955.) *Sveti Jeronim zaštitnik književnika*, čije zamisli, tijesno povezane s pjesnikovom religioznošću, potiču na isticanje stvaralačke važnosti pisca čija lingvistička vještina mora izraziti temeljno jedinstvo svijeta, stvari i duha kroz vrijeme.

I kao što knjiga *Jeronimove hagiografije* otvara svoje zanimljivosti Marulićevim *Epitafom* sv. Jeronimu, tako je priređivači okončavaju himnom sv. Jeronimu "Iz starog oficija u biskupiji senjskoj" uz bogat popis radova o Jeronimovim književnim djelima te o sv. Jeronimu, pustinjaštvu i pustinjacima.

Antonija ZARADIJA KIŠ

Račko Popov, Svetci i demoni na Balkanite, drugo dopunjeno izd., Izdatelstvo "Letera", Plovdiv 2008., 367 str.

Na temelju bogate književne građe, predaja, koleda, poslovice te cijeloga spektra raznolikih običaja koji sežu u pretkršćansko i predslavensko doba, autor daje cjelovitu sliku nastanka i razvijanja kulta petorice najzastupljenijih svetaca na južnoslavenskom pravoslavnom području s usporednim osvrtom na južnoslavenski katolički živalj te njegove svetkovine i običaje. U "Uvodu" (5-24) se Popov zadržava na pojašnjavanju pojma narodnoga ili sinkretičkoga kršćanstva, u kojemu su važna okosnica jezik, kultura i folklor balkanski i njemu susjednih naroda. Kroz različite povijesno determinirane aspekte izučavanja tradicijske narodne kulture, problematika sinkretičkoga kršćanstva je često neadekvatno postavljena u etnološkoj literaturi. Razlog tomu valja tražiti u neprimjerenim istraživačkim principima koji bi redovito trebali biti vođeni i teocentričnim (doktrinalnim) i antropocentričnim istraživačkim principima. U proučavanju narodne kulture oni nisu u dihotomiji, kao što se čini na prvi pogled, već svojom prožetosti predstavljaju vertikalnu godišnjega kalendara blagdanskog ciklusa, što će se potvrditi na primjerima najpoznatijih bugarskih, odnosno balkanskih svetaca promatranih u kontekstu njihovih demonskih značajki. To su: sv. Dimitrije, sv. Nikola, sv. Atanazije, sv. Todor i sv. Ilija, kojima autor redovito pristupa kroz sažeto hagiografsko nasljeđe, čime ih određuje u vremenu i prostoru, ali i u okruženju drugih svetaca s kojima dijele mnoga zaštitništva. Posebna se pozornost pridaje svetačkim zoodemonskim odlikama (demoni prirode – gromovi, poplave itd.; demoni bolesti – kuga, boginje, ludilo itd.; kalendarski demoni – konji sv. Todora,